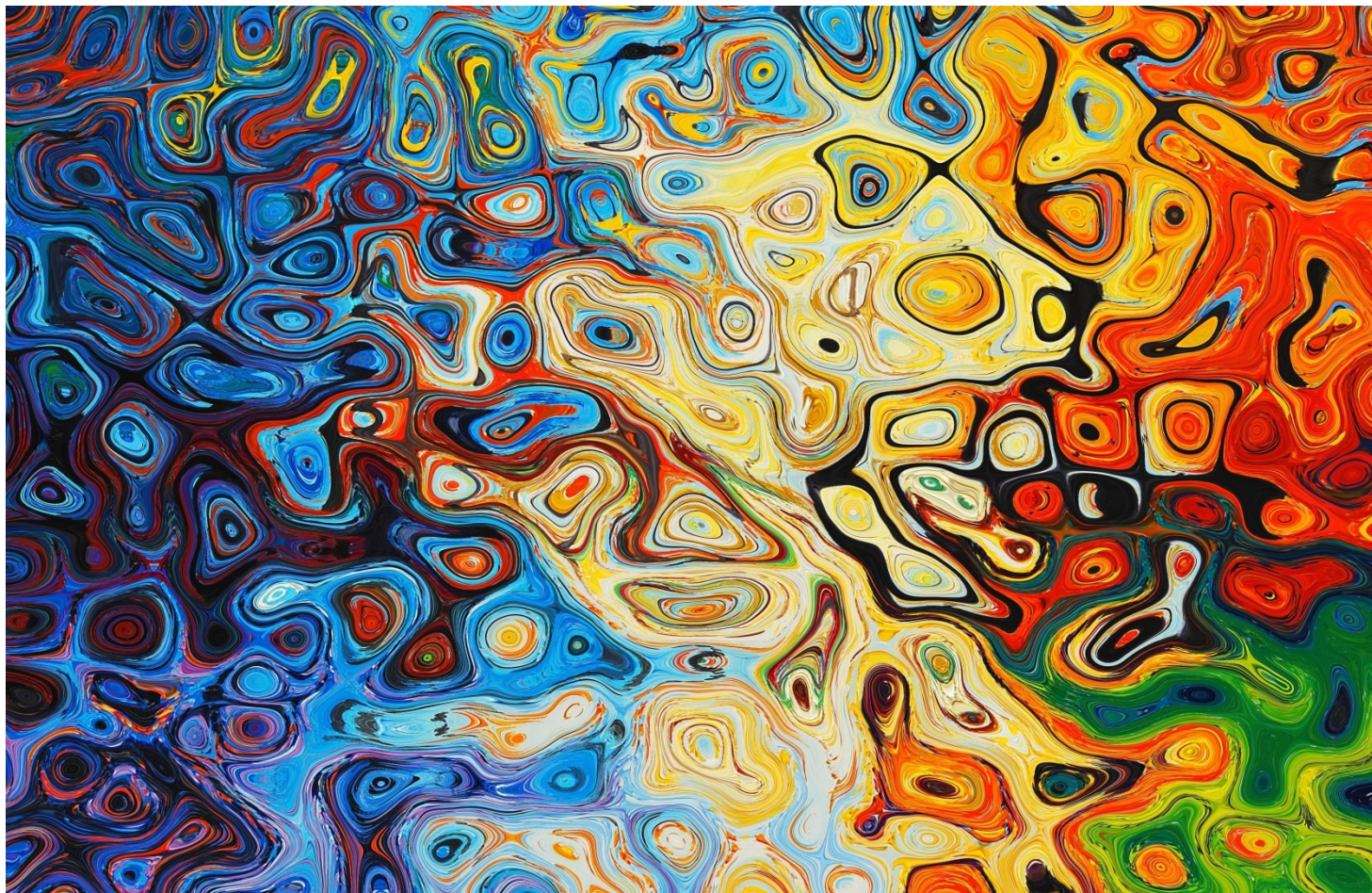

INSTITUTUL INTERCULTURAL TIMIȘOARA

GHID DE EDUCAȚIE INTERCULTURALĂ

Editor: Institutul Intercultural Timișoara

Autori: Călin Rus, Oana Neștian-Sandu, Oana Bajka

Contribuții (în ordine alfabetică): Adam Simona, Anechitoaie Carmen Alina, Anuței Ioan Cezar, Botescu Gabriela, Burada Anamaria, Ciobotaru Alina Beatrice, Ciocoiu Loredana, Ciotlăuș Simona, Constantinescu Alina, Crețu Marian Liviu, Dascălu Radu, Diaconescu Călin, Farkaș Cristina, Giurgiu Silvia, Gîfu Denisa, Gogoșanu Ioan, Grozavu Adriana, Hacman Laurența, Hettmann Andreia Cristina, Iepure Ileana, Ionescu Felicia-Stela, Irimiea Laura, Kapor Nicoleta Monica, Malimarcov Sașa, Manea Elena, Obârșie Codruța, Pleșa Marian, Plev Adina Laura, Popescu Lavinia, Radu Claudia Simona, Rățoi Florin-Gabriel, Sandu Simona Gabriela, Secoșan Adriana, Secoșan Laura, Stiger Simona Rodica, Stoica Eugen, Țundrea Marinela

Institutul Intercultural Timișoara

ISBN: 978-606-8311-16-6

Anul publicării: 2019

Atribuire – Necomercial - Distribuie în condiții identice

Conținutul acestui document poate fi copiat, distribuit și utilizat în scopuri educaționale non-profit, cu condiția menționării sursei

Imagine copertă: pixabay.com

Cuprins

Introducere	2
Programa școlară de Educație interculturală și Competențele pentru Cultură Democratică 3	
Cum ne dorim să nu fie orele de educație interculturală?	4
Concepte	6
Cultură și identitate	6
Societate multiculturală – societate interculturală	7
Stereotipuri, prejudecăți, discriminare	9
Sugestii metodologice	11
Planificarea didactică	12
Activități de învățare	14
I. Concepte, principii și realități interculturale	14
O întâlnire interculturală	14
Ce este cultura?	16
Identitatea mea	17
Stereotipuri și prejudecăți în viața de zi cu zi	18
Comunicare interculturală	19
Discriminare - înțelegere și combatere	22
II. Diversitate culturală	24
Diversitate religioasă	24
Surse ale diversității etnoculturale în Europa	25
Explorarea diversității culturale la nivel european	27
Diversitatea etnoculturală în România	28
III. Învățarea bazată pe proiect	31
Clarificări conceptuale și metodologice	31
Selectarea temelor și a tipului de produs	33
Documentare	34
Realizarea unui produs	35
Prezentarea produsului	35
Reflectarea asupra experienței de învățare	36
IV. Societatea interculturală	37
Societate multiculturală - societate interculturală	37
Competențe necesare într-o societate interculturală	40

Introducere

Încă din ultimul deceniu al secolului trecut, Institutul Intercultural Timișoara (IIT) a promovat o abordare interculturală în educație și a fost prima organizație din România care a făcut demersuri pentru sprijinirea profesorilor în acest sens, prin cursuri de formare, resurse pedagogice și oportunități de a împărtăși experiențe pe această temă. Pe parcursul ultimelor două decenii, sute de profesori și școli din toate regiunile României au beneficiat de oferta IIT, iar o bună colaborare s-a dezvoltat cu Ministerul Educației Naționale, complementară cu colaborarea privind educația civică. Începând din 2016, activitatea IIT în domeniul educației interculturale este sistematic încadrată în demersul de promovare a Cadrului de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică, elaborat de Consiliul Europei, inclusiv cu implicarea activă a IIT.

Acest ghid își propune să sprijine direct profesorii care predau educație interculturală la clasa a VI-a, ca parte a noii discipline obligatorii introduse în noul plan cadru pentru învățământul gimnazial – Educația socială.

Structura și conținutul ghidului au fost definite în baza consultării cu profesori și specialiști în educație care au participat la conferințele de educație socială organizate de IIT cu sprijinul Departamentului pentru Relații Interetnice și al Romanian-American Foundation, în toamna anului 2019.

Ghidul are la bază prevederile programei școlare de educație interculturală și oferă profesorilor care predau această disciplină răspunsuri la trei tipuri de nevoi:

- Nevoi de clarificare conceptuală, în special de definire clară și simplă a conceptelor de bază menționate în programa școlară;
- Nevoi de sprijin în realizarea planificării didactice anuale cu asigurarea unui demers didactic coerent și cu sens din perspectiva elevilor;
- Nevoi de inspirație și sugestii privind realizarea activităților de învățare, cu o atenție specială acordată activităților de învățare bazată pe proiect, element de noutate în cadrul programelor de educație socială.

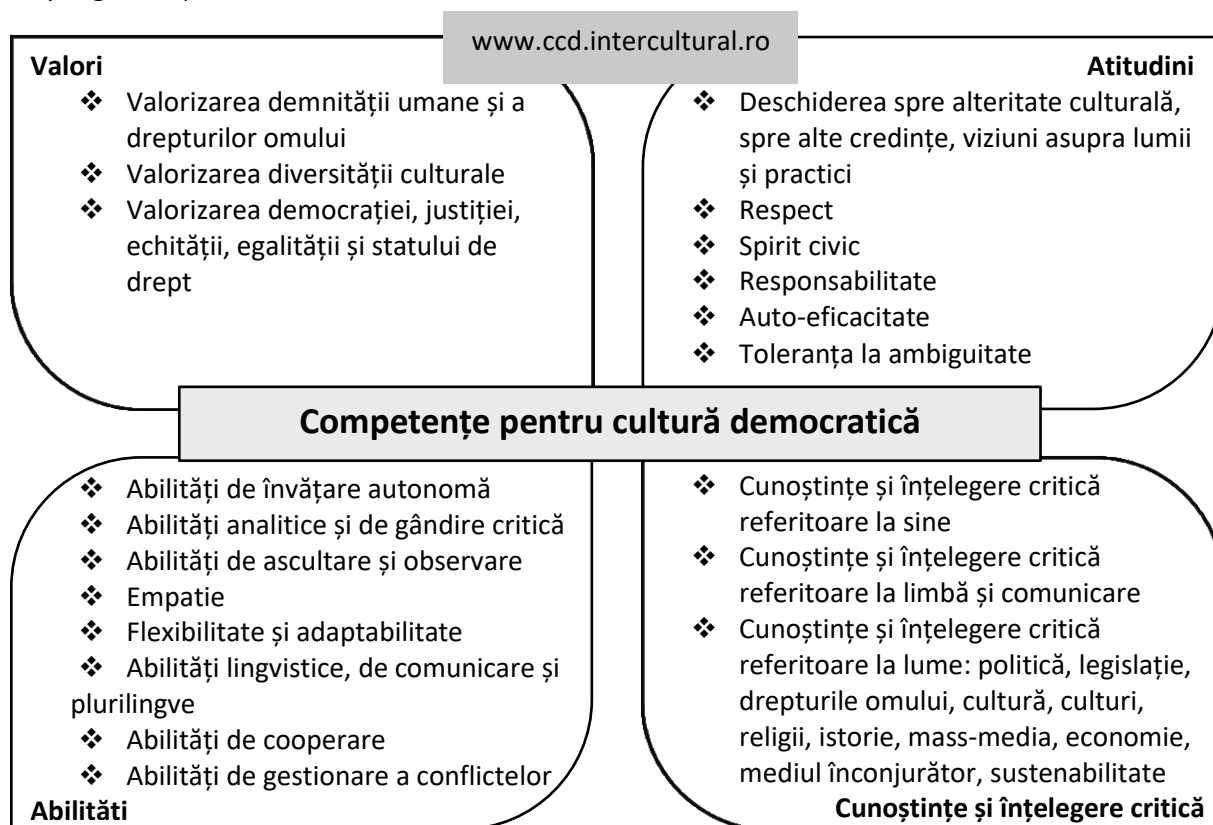
Deși este conceput ca un instrument de lucru pentru profesorii care predau educație interculturală la clasa a șasea, ghidul poate fi util de asemenea inspectorilor școlari cu responsabilități în acest domeniu, directorilor de școli, pentru a înțelege cum trebuie să susțină activitatea colegilor care predau educație interculturală, dar și profesorilor de orice altă disciplină, care pot utiliza o mare parte a conținutului acestui ghid pentru activități în cadrul orelor de dirigenție, al unor activități extracurriculare sau în săptămâna *Școala altfel*, dar și pentru integrarea unor aspecte interculturale în orele lor sau abordarea transdisciplinară a unor teme interculturale.

Acest ghid prezintă informații complementare față de o publicație realizată de IIT în 2016, cu sprijinul Departamentului pentru Relații Interetnice al Guvernului României, și care este centrată pe clarificarea conceptuală și pe dezvoltarea competențelor pentru cultură democratică ale profesorilor.

Programa școlară de Educație interculturală și Competențele pentru Cultură Democratică

Consiliul Europei a publicat în 2018 Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică. Acesta este recomandat, atât de Consiliul Europei, cât și de Uniunea Europeană, ca referință privind tot ceea ce face școala pentru a pregăti tinerii ca cetățeni activi într-o societate democratică și în care există diversitate culturală. Cadrul de referință are în centru un model de competențe ce include 20 de valori, atitudini, abilități și elemente de cunoștințe asociate cu înțelegere critică. Pentru fiecare dintre cele 20 de componente ale modelului de competențe sunt de asemenea oferți descriptori de competență. Aceștia sunt descrieri de comportamente observabile corespunzătoare unei anumite componente a modelului. Descriptorii sunt formulați în mod pozitiv și pot fi considerați ca rezultate așteptate ale procesului de învățare, fiind utili în elaborarea, implementarea și evaluarea de activități de învățare, dar și în procesul de evaluare a elevilor. Detalii privind Competențele pentru Cultură Democratică sunt disponibile în limba română la www.ccd.intercultural.ro.

Programa școlară de Educație interculturală este compatibilă ca abordare generală cu recomandările formulate în Cadrul de Referință. Mai mult, toate elementele modelului de competențe pentru cultură democratică se regăsesc, direct sau indirect, explicit sau implicit, în programa școlară.

Așadar, analiza modului în care activitățile de învățare planificate contribuie la dezvoltarea competențelor pentru cultură democratică are potențialul de a crește calitatea și eficacitatea acestor activități și contribuie la evitarea riscurilor descrise în secțiunea următoare.

Cum ne dorim să nu fie orele de educație interculturală?

În acord cu prevederile programei școlare de Educație socială, având în vedere experiențele practice observate și sugestiile primite din partea profesorilor care au predat Educație interculturală în anul școlar 2018-2019, este importantă evitarea unor riscuri ce pot afecta negativ calitatea procesului didactic și pot genera o percepție negativă a disciplinei în rândul elevilor.

Astfel, lecțiile de educație interculturală respectă principiile recomandate de Consiliul Europei și de programa școlară dacă:

- **Nu dau elevilor senzația că se plictisesc**
Activitățile de învățare trebuie astfel concepute încât să fie atractive pentru elevi, să le stimuleze curiozitatea, să-i implice activ și să fie percepute ca ceva util și relevant.
- **Nu sunt centrate pe concepte greu de înțeles și fără sens pentru elevi**
Învățarea, memorarea și reproducerea unor definiții ale unor concepte abstracte nu ajută la dezvoltarea competențelor. Procesul de învățare duce cu adevărat la înțelegerea conceptelor cheie vizate, dacă pleacă de la ceva concret, de la situații, experiențe și aspecte ale realității sociale.
- **Nu conțin discursuri moralizatoare**
Asumarea valorizării diversității culturale și dezvoltarea de atitudini pozitive, cu șanse de a fi ulterior transpuse în comportamente eficace și adecvate pentru un context intercultural, nu se pot realiza spunând elevilor cum să se comporte, ce să facă și ce să nu facă. Este important ca activitățile de învățare să ofere elevilor ocazia de a realiza singuri consecințele anumitor percepții, atitudini sau comportamente și necesitatea unei abordări pozitive față de diversitatea culturală în general și față de persoanele care aparțin altor grupuri culturale. Reflecțiile ce trebuie realizate la finalul fiecărei activități de învățare, dar și modelul pe care îl oferă profesorul prin propriile atitudini și comportamente, reprezintă modalități eficace de susținere a asumării de către elevi a valorilor și dezvoltarea atitudinilor vizate.
- **Nu contribuie, chiar involuntar, la reproducerea unor stereotipuri sau prejudecăți**
Uneori, cu cele mai bune intenții, fără a ne da seama, avem tendința să prezentăm aspecte referitoare la anumite grupuri culturale într-un mod ce reprezintă o perspectivă limitată asupra realității, chiar dacă conține elemente ale realității, contribuind astfel la reproducerea stereotipurilor și prejudecăților. Pentru a evita astfel de riscuri, este important ca elevii să dobândească deprinderea de a reflecta și a analiza critic ceea ce se comunică și cum se comunică în cadrul orelor și în activitățile legate de proiect, despre anumite grupuri culturale, devenind astfel conștienți de cazurile în care sunt influențați de stereotipuri și prejudecăți și evitând aceste capcane.

- **Nu reflectă o perspectivă etnocentrică sau eurocentrică**
Printre prejudecățile ce riscă să afecteze negativ procesul de învățare se numără și etnocentrismul, ce presupune evaluarea realității sociale din perspectiva grupului etnic de apartenență și în general considerarea propriilor referințe culturale ca superioare sau „normale”. Similar, există tentația de a vedea anumite probleme globale exclusiv din perspectivă europeană.
- **Nu încurajează elevii să categorizeze persoanele, țările și grupurile culturale** în mai bune sau mai puțin bune, mai valoroase sau mai puțin valoroase.
Fără a promova o abordare complet relativistă, dar și fără a nega realitatea unor diferențe între grupurile culturale, orele de Educație interculturală se vor focaliza pe înțelegerea nuanțată și critică a diversității culturale din societate, ceea ce înseamnă, pe de o parte, prezentarea de aspecte pozitive, valoroase, asociate fiecărui grup cultural, fără a evita însă reflecția critică asupra aspectelor problematice sau asupra relațiilor de putere din cadrul societății și impactul negativ pe care acestea îl pot avea asupra grupurilor minoritare.
- **Nu pun elevii în situații neplăcute legate de apartenențele culturale ale familiei lor**
Valorizarea demnității umane și a drepturilor omului este un element fundamental al competențelor pentru cultură democratică. Aceasta include desigur aspecte legate de dreptul la afirmarea propriei apartenențe culturale, dar și dreptul de a nu se prezenta într-un anumit context ca membru al unui anumit grup cultural. Așa cum este explicat în secțiunea privind recomandările metodologice, nu este acceptabilă impunerea de către profesor sau chiar sugerarea exprimării unei afiliere etnice, religioase sau culturale în general cu referire la unii elevi. Profesorul are datoria să creeze un context favorabil, pozitiv și să susțină elevii care aleg să-și afirme apartenența culturală dar numai dacă aceasta este alegerea lor.

Concepte

Prima competență specifică din programa școlară se referă la „utilizarea corectă a termenilor specifici educației interculturale cu referire la fapte / evenimente / procese din societatea contemporană”. Mai precis, programa școlară de Educație interculturală face referire la concepte cum sunt *cultură și identitate culturală, diversitate culturală, patrimoniu cultural, societate interculturală, societate multiculturală, comunicare interculturală*, precum și la concepte ca *toleranță/intoleranță, stereotipuri, prejudecăți, discriminare, segregare, rasism, xenofobie, marginalizare, excludere și izolare*.

Cultură și identitate

Cultura se referă, în general, la un set de caracteristici ale unei comunități, pe baza cărora o persoană simte că aparține comunității respective. Există multe definiții ale culturii în literatura de specialitate, însă și în viața cotidiană, fiecare persoană are propria definiție a culturii. Modul în care alegem să definim cultura are consecințe profunde asupra modului de percepere și interpretare a realității, dar în primul rând are impact asupra construirii propriei identități a individului.

Distingem între **două perspective diferite asupra culturii**:

- O perspectivă **esențialistă**, ce consideră că diferențele între grupurile culturale țin de esența lor, sunt fixe și dificil de schimbat. O astfel de perspectivă permite descrierea caracteristicilor unei culturi și confruntarea practicilor culturale reale din societate cu un model ideal considerat ca referindu-se la „cultura autentică” a grupului respectiv.
- O perspectivă **constructivistă**, ce vede practicile și reperele culturale ca rezultat al interacțiunilor dintre membrii fiecărui grup cultural dar și al contactelor cu membrii altor grupuri. Această perspectivă recunoaște că:
 - toate manifestările culturale sunt în schimbare, caracterul dinamic al culturii fiind inevitabil;
 - toate grupurile culturale au un anumit grad de eterogeneitate, nu toți membrii sunt la fel, existând variații și diferențieri interne în modalitățile de manifestare a aspectelor culturale;
 - între orice grupuri culturale există atât asemănări, cât și diferențe;
 - manifestările culturale din trecut, deși reprezintă elemente valoroase ale patrimoniului cultural, ce merită puse în valoare, păstrate și apreciate, nu sunt mai importante sau mai valoroase decât practicile culturale din prezent;
 - preocuparea oamenilor nu trebuie să fie legată de revenirea la un presupus model autentic de manifestare culturală, ci de luarea de decizii conștiente cu privire la conviețuirea în societatea prezentă și viitoare, valorificând moștenirea culturală a trecutului.

Evident, Educația interculturală are la bază perspectiva constructivistă. De aceea, este important ca toate activitățile de învățare să fie analizate pentru a asigura evitarea transmiterii, chiar involuntar, a unei perspective esențialiste asupra culturii.

Din perspectiva constructivistă, **identitatea** este în mod constant *în curs de construire* în cadrul unui proces desfășurat pe tot parcursul vieții, nu ceva dat, ceva încheiat sau preluat de la alții. Acest lucru nu înseamnă că nu avem o identitate coerentă, însă identitatea nu este statică, ea evoluează și se conturează continuu în interacțiunea cu alții și cu mediul.

Identitatea unei persoane este definită atât prin auto-identificare (modul în care noi ne definim), cât și prin hetero-identificare (modul în care ne definesc ceilalți). La nivel individual, identitatea este strâns legată de nevoia de a relaționa cu ceilalți, cu societatea, precum și de percepția propriei autonomii. Adesea, identitatea pe care o persoană și-o asumă este diferită de cea „dată” de alții. Modul în care noi ne percepem este diferit de modul în care ne percep ceilalți.

În 2008, Consiliul Europei a publicat *Manifestul European pentru Afiliere Culturală Multiplă*, care afirmă deschis faptul că într-un anumit moment sau în diferite etape ale vieții, oamenii se pot simți ca aparținând mai multor grupuri culturale diferite:

„Afilierea culturală multiplă face posibilă atât conceperea cât și experimentarea dezvoltării complexe, diferențiate a identității culturale în societăți democratice mature. În primul rând recunoaște comunitățile care aduc cu ele diferite referințe cu privire la identitate și în al doilea rând permite indivizilor să exprime mai multe identități prin apartenența la diverse culturi. Apartenența multiplă este percepută ca posibilitatea tuturor, fie individual sau în grup, să simtă simultan sau succesiv afiliere cu un set de valori și referințe culturale împărtășite de mai multe grupuri și comunități de credințe și interese.”

Percepția pe care fiecare individ o are asupra identității și viziunea sa asupra lumii sunt influențate de gradul de conștientizare a propriei identități, precum și de înțelegerea critică a condițiilor istorice, economice și sociale care au dus la diversitatea societăților actuale.

Societate multiculturală – societate interculturală

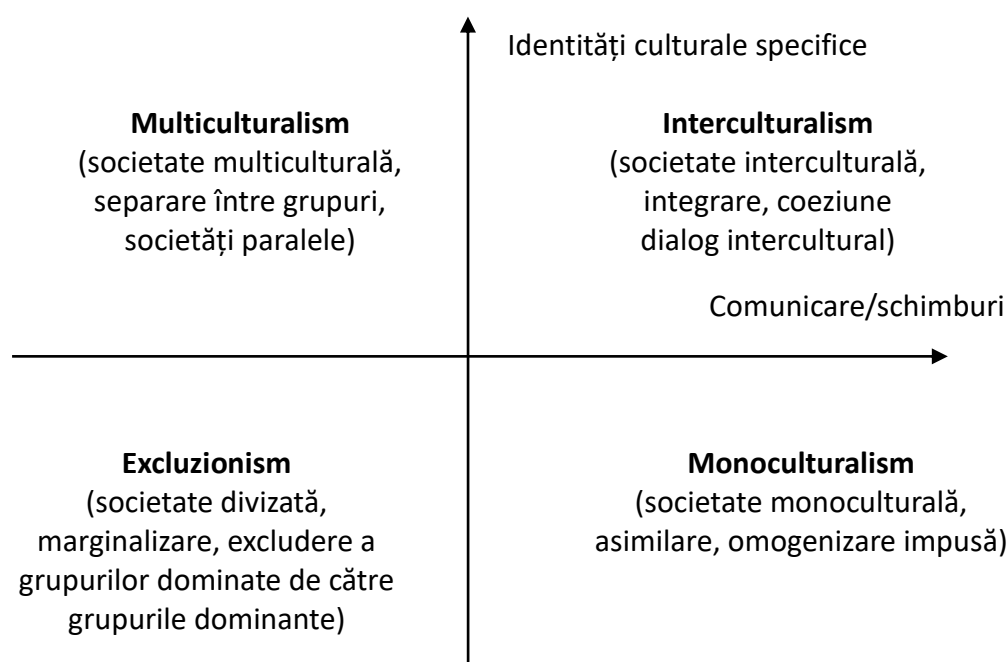
Programa școlară de educație interculturală menționează de mai multe ori conceptul de societate interculturală, ca perspectivă dezirabilă asupra societății, diferită de perspectiva unei societăți multiculturale.

În literatura științifică internațională nu există un consens privind sensul acordat unor concepte cum sunt multiculturalismul sau interculturalismul, explicațiile prezentate în continuare având la bază în special referințe din documente ale Consiliului Europei și ale Uniunii Europene.

Așadar, din această perspectivă:

- **Societatea multiculturală** este caracterizată prin coexistența mai multor grupuri culturale recunoscute ca având statut egal, accentul fiind pe păstrarea diferențelor culturale și pe afirmarea identității culturale specifice, acordându-se importanță redusă interacțiunii dintre grupuri în cadrul societății.
- **Societatea interculturală** este și ea caracterizată de coexistența mai multor grupuri culturale recunoscute ca având statut egal, bazat pe egalitatea în drepturi a membrilor acestora, dar între acestea există și sunt susținute numeroase interacțiuni și mecanisme de comunicare, dialog și cooperare, pe baze democratice, ce urmăresc definirea continuă a celor mai adecvate modalități de conviețuire.

Schema de mai jos permite înțelegerea raporturilor dintre diferitele viziuni asupra societății, pe baza a două dimensiuni complementare: dimensiunea legată de păstrarea, afirmarea și dezvoltarea identității culturale, respectiv dimensiunea legată de interacțiunile și relațiile între grupurile culturale.

Monoculturalismul și excluzionismul sunt inacceptabile ca viziuni ale unei societăți bazate pe drepturile omului și democrație, deoarece încalcă drepturi fundamentale, inclusiv dreptul de a afirma apartenența la anumite grupuri culturale cu identități specifice.

Atât multiculturalismul, cât și interculturalismul promovează respectarea drepturilor egale ale diferitelor grupuri culturale.

Dacă politicile **multiculturaliste** vizează respectarea identităților culturale specifice, **interculturalismul** merge dincolo de simpla coexistență, spre o societate în care oamenii

trăiesc împreună într-un spațiu caracterizat prin respect, interacțiune, comunicare și relații bazate pe dialog autentic.

Perspectiva interculturală ne cere în primul rând să recunoaștem că realitatea este plurală, complexă și dinamică și că interacțiunea este parte integrantă a tuturor vieților și culturilor. Perspectiva interculturală înseamnă asigurarea respectului reciproc printr-o astfel de interacțiune și dezvoltarea unor comunități de indivizi care se sprijină reciproc, eliminând relațiile bazate pe dominare și respingere. Interculturalitatea implică deschidere, curiozitate și empatie față de oamenii din alte culturi și folosirea cunoașterii și sensibilizării dobândite pentru a evalua propriile pattern-uri de percepție, gândire, sentimente și comportamente pentru a ajunge la o mai bună auto-cunoaștere și auto-înțelegere.

Stereotipuri, prejudecăți, discriminare

Modul în care noi percepem realitatea este realitatea pentru noi. O serie de elemente socio-culturale au o influență importantă și directă asupra felului în care ne dezvoltăm percepția: sistemul de credințe, valori și atitudini, viziunea asupra lumii și organizarea socială. Pentru a înțelege cuvintele și acțiunile celorlalți, trebuie să încercăm să înțelegem cadrul perceptual de referință al lor, felul în care ei percep lumea.

Stereotipurile și prejudecățile sunt două concepte interrelaționate care afectează modul în care percepem realitatea și relațiile interculturale. **Stereotipurile** sunt credințe suprageneralizate, suprasimplificate sau exagerate despre o categorie sau un grup de oameni. Ele sunt manifestări ale rigidității concepțiilor noastre, și a faptului că „noi nu vedem înainte de a defini, ci definim înainte de a vedea.” Astfel, ajungem să avem anumite concepții despre oameni bazate pe simpla apartenență a acestor oameni la grupurile respective, să considerăm că dacă oamenii aparțin unui anumit grup se comportă într-un anumit fel.

Prejudecata presupune judecarea unei persoane înainte de a o întâlni. Ea este diferită de concepțiile greșite deoarece este foarte rezistentă la probele care i-ar dovedi falsitatea și implică emoțiile. Prejudecata este o atitudine ce implică respingerea membrilor unui alt grup față de care se manifestă sentimente negative, o antipatie bazată pe generalizare inflexibilă și eronată. În esență, prejudecata ar consta deci în evaluarea membrilor unui grup pe baza imaginii stereotipe asupra grupului respectiv.

Stereotipurile și prejudecățile afectează relațiile interculturale în mai multe feluri. Persoanele cu stereotipuri și prejudecăți negative puternice pot alege să lucreze într-un mediu care minimizează șansele de contact cu persoanele din grupul antipatizat. Stereotipurile și prejudecățile afectează puternic calitatea interacțiunilor între persoane cu apartenențe culturale diferite.

Dacă stereotipurile sunt structuri cognitive, iar prejudecățile se situează în categoria atitudinilor, a judecăților sociale, **discriminarea** se referă la comportamente. Putem defini discriminarea ca un comportament injust la adresa membrilor unui grup față de care există

prejudecăți negative. Ca și relația dintre stereotipuri și prejudecăți, relația dintre prejudecăți și discriminare este mai complicată decât o simplă relație de cauzalitate liniară. Astfel, chiar dacă în numeroase situații discriminarea derivă din prejudecăți, relația nu este automată și general valabilă. Comportamentul este influențat nu doar de convingerile personale, ci și de circumstanțele externe. Spre exemplu, o persoană poate avea prejudecăți puternice față de o anumită minoritate etnică, dar realizează că nu poate acționa conform acestor prejudecăți deoarece comportamentele discriminatorii nu sunt dezirabile social sau sunt interzise prin lege. De asemenea, cineva care nu este caracterizat printr-un nivel ridicat de prejudecăți poate avea comportamente discriminatorii prin aplicarea unei legi sau a unui regulament.

Sugestii metodologice

Acest capitol nu este o prezentare exhaustivă a metodelor care pot fi folosite pentru predarea educației interculturale, ci mai degrabă o reflecție asupra câtorva aspecte de care trebuie ținut cont atunci când predăm educație interculturală pentru ca activitățile să contribuie cu adevărat la dezvoltarea competențelor pentru cultură democratică, inclusiv a competenței interculturale.

Este important ca profesorii care predau educație interculturală să înțeleagă și să transmită elevilor faptul că dezvoltarea competenței interculturale este un proces care se desfășoară pe parcursul întregii vieți și că fiecare dintre noi putem învăța lucruri noi și ne putem dezvolta această competență în contexte diferite.

Cultura nu este un concept abstract și trebuie analizată în relație cu contextul istoric, social, politic și economic pentru a înțelege relațiile complexe dintre diferite grupuri din societate și modul în care acestea sunt influențate de nedreptățile realizate de-a lungul istoriei (limitarea drepturilor unor grupuri, sclavia, genocidul etc.) și de politicile de stat din prezent care fie perpetuează ierarhia și discriminarea, fie favorizează diversitatea și relațiile interculturale.

Astfel, educația interculturală nu urmărește doar să dezvolte cunoștințe despre tradiții și obiceiuri culturale, ci și să implice elevii în procese de analiză a societății din punct de vedere al inegalităților și discriminării, precum și luarea sau propunerea de măsuri pentru combaterea lor. În același timp, educația interculturală ne oferă oportunități de a învăța despre oameni din diferite culturi, învățând în același timp și despre noi.

Profesorii au responsabilitatea de se comporta într-un mod care reflectă principiile educației interculturale. De exemplu, dacă profesorul vorbește despre egalitate, dar elevii aparținând grupurile minoritare sunt puși mereu în ultima bancă și nu li se cere părerea niciodată, elevii vor primi mesaje contradictorii. La fel, să îi învățăm pe elevi ce sunt stereotipurile și cum să reacționeze atunci când sunt confrunțați cu stereotipuri și prejudecăți, dar să nu reacționăm atunci când auzim stereotipuri și prejudecăți transmite un mesaj incoerent.

Atunci când se discută despre un anumit grup cultural, dacă în clasă sunt elevi care se identifică cu grupul respectiv, este important ca aceștia să nu fie transformați în ambasadori ai grupului. Există tendința ca o persoană care aparține unui grup să fie considerată ca persoana de referință, însă persoana respectivă s-ar putea să nu aibă cunoștințele necesare despre grupul respectiv sau chiar să nu se identifice cu grupul respectiv sau pur și simplu să nu dorească să fie considerată ca o persoană de referință pentru acel grup. În plus, elevii sunt în proces de construire a identității și este important să nu li se impună o identitate din exterior, ci să poată ei singuri alege cu ceea ce doresc să se identifice. Pe de altă parte, dacă sunt în clasă elevi aparținând diferitelor grupuri culturale și doresc să prezinte informații despre culturile lor, este indicat să li se ofere șansa să facă acest lucru.

Pe cât posibil se recomandă realizarea unor activități în afara școlii sau cu participarea unor persoane din afara școlii – vizite la teatru, lăcașe de cult, organizații neguvernamentale etc.

Aceste activități îi ajută pe elevi să pună în context ceea ce învață în clasă și să obțină informații complementare.

O activitate de învățare interculturală bine gestionată îi motivează pe elevi să caute informații suplimentare și să participe la situații care îi ajută să își dezvolte competența interculturală.

De asemenea, profesorii trebuie să prevadă timp suficient după partea interactivă pentru o reflecție aprofundată, în cadrul căreia elevii să confrunte diferitele percepții, emoții și gânduri cu privire la tematica abordată și să conștientizeze elementele de competență dezvoltate.

Planificarea didactică

Fiecare profesor poate construi pe baza programei școlare un parcurs pe care îl consideră potrivit pentru elevii cu care lucrează. Astfel, programa prevede că profesorii *„își pot concentra atenția în mod diferit asupra activităților de învățare și asupra practicilor didactice. Diversitatea situațiilor concrete face posibilă și necesară o diversitate de soluții didactice. Din această perspectivă, propunerile programei nu trebuie privite ca rețetare inflexibile. În planul activității didactice, echilibrul între diferite abordări și moduri de lucru trebuie să fie rezultatul proiectării didactice personale și al cooperării cu elevii fiecărei clase în parte.”*

În cazul Educației interculturale, diferite aspecte pot influența structurarea planificării didactice, timpul alocat diferitelor teme și metodele alese pentru activitățile de învățare. Între acestea, pot fi menționate:

- Experiența anterioară în domeniu a elevilor;
- Compoziția clasei (dacă în clasă există elevi din familii ce aparțin minorităților naționale, sau din familii mixte, dacă există elevi migranți);
- Limba de predare, ce poate fi limba română sau o limbă a unei minorități;
- Compoziția comunității locale sau a regiunii.

Ordinea în care sunt parcurse temele nu este impusă, însă programa prevede, cu caracter obligatoriu, alocarea a 25-30% din timp unor activități de învățare bazată pe proiect. Activitățile legate de proiect pot fi plasate oriunde în planificarea didactică anuală.

Propunerea de structurare a planificării anuale prezentată în continuare este bazată pe experiența Institutului Intercultural Timișoara și pe consultarea cu specialiști și practicieni din diferite regiuni ale României, ce lucrează în școli din mediul urban, dar și din mediul rural, școli relativ omogene sau mixte din punct de vedere etnocultural, școli cu predare în limba română sau în limbi ale minorităților naționale.

Planificarea propusă este structurată în patru secțiuni, între care există o conexiune logică în dezvoltarea gradată a competențelor vizate de programă și deci a competențelor pentru cultură democratică.

Prima parte se focalizează pe introducerea în tematică prin abordarea la modul general a unor concepte legate de cultură, identitate și provocări legate de diversitatea culturală.

A doua serie de lecții este centrată pe descoperirea de către elevi a diferitelor modalități de manifestare a diversității culturale.

Cea de-a treia secvență de lecții include activitățile de învățare bazată pe proiect, precum și elemente complementare privind manifestări ale diversității culturale legate de tematica aleasă de elevi pentru proiectele lor.

Ultimele lecții sunt apoi dedicate abordării unor concepte mai complexe, cum sunt cele de societate multiculturală și societate interculturală, precum și conștientizarea competențelor necesare într-o societate interculturală.

Așadar, o posibilă succesiune a temelor este cea de mai jos, structurată în patru unități de învățare:

1. Concepte, principii și realități interculturale

1. O întâlnire interculturală
2. Cultură și identitate
3. Bariere în comunicarea interculturală
4. Stereotipuri și prejudecăți
5. Discriminare

2. Diversitate culturală

1. Diversitatea religioasă
2. Surse ale diversității etnoculturale în Europa
3. Explorarea diversității culturale la nivel european
4. Diversitatea culturală în România

3. Proiect intercultural

1. Selectarea temelor și a tipului de produs
2. Documentare
3. Realizarea unui produs
4. Prezentarea produsului
5. Reflectarea asupra experienței de învățare

4. Societatea interculturală

1. Societate multiculturală – societate interculturală
2. Competențele necesare într-o societate interculturală.

Activități de învățare

Această secțiune prezintă câteva exemple de activități educaționale ce pot fi adaptate și realizate în cadrul orelor de Educație interculturală.

I. Concepte, principii și realități interculturale

O întâlnire interculturală

1. **Durata:** 50 de minute
2. **Competențe specifice:** Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
3. **Conținuturi asociate:** Persoana în societatea interculturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** Fișa „O întâlnire interculturală”
5. **Descrierea activității de învățare:**

La această lecție elevii vor avea posibilitatea să reflecteze asupra unor întâlniri interculturale. O serie de întrebări îi vor ghida să analizeze în detaliu o situație în care s-au întâlnit cu cineva care este (sau a fost) perceput ca fiind foarte diferit de ei. Profesorul poate să le dea niște exemple de situații sau să le arate fotografii (se pot folosi fotografiile disponibile pe site-ul Autobiografiei întâlnirilor interculturale la secțiunea Fișe cu imagini). Identitatea noastră este în mare măsură influențată de cultura căreia îi aparținem. Cultura se reflectă în modul cum ne îmbrăcăm, cum vorbim, cum relaționăm cu ceilalți. Atunci când întâlnim persoane aparținând unor culturi diferite avem oportunitatea un doar de a învăța despre ei și despre cultura lor, ci și de a învăța despre noi înșine. Acest exercițiu îi ajută pe elevi să reflecteze asupra ambelor aspecte. Există posibilitatea ca în cadrul acestui exercițiu elevii să exprime anumite stereotipuri față de unele culturi. Este important ca atunci când se întâmplă acest lucru, profesorul să le explice elevilor că nu este corect să generalizăm pornind de la o anumită situație și să considerăm că toți membrii unei culturi se comportă în același fel.

- Profesorul face o introducere în care le explică elevilor că această lecție va fi dedicată întâlnirilor interculturale, adică a întâlnirilor între persoane percepute a fi diferite din punct de vedere al culturii, religiei, culorii pielii etc. În această introducere se referă la faptul că uneori oamenii sunt vizibil diferiți, alteori diferențele nu sunt vizibile, uneori arată sau sunt îmbrăcați foarte diferit, dar dincolo de asta sunt asemănători cu noi, alteori arată la fel dar au moduri de a vedea și înțelege lumea foarte diferite. Atunci când ne întâlnim cu persoane diferite nu suntem întotdeauna conștienți de modul în care percepem aceste persoane sau de modul în care ne percep ele pe noi. Acest exercițiu îi va ajuta pe elevi să analizeze în detaliu o situație de întâlnire interculturală. (5 min)

- Elevii sunt rugați să se gândească la o situație în care s-au întâlnit cu o persoană pe care au perceput-o ca fiind foarte diferită și să analizeze situația, pe baza unor întrebări ajutătoare. Sarcina este individuală. Fiecare elev primește o fișă cu întrebările sau acestea sunt scrise / proiectate pe tablă și va răspunde în scris. (15 min)
- Elevii se reunesc în grupuri de 3 persoane și fiecare membru al grupului descrie situația de întâlnire interculturală și răspunsurile la întrebări. (12 min)
- După ce elevii își împărtășesc întâlnirile interculturale profesorul facilitează o discuție de reflecție, pornind de la următoarele întrebări:
 - Cum vi s-a părut acest exercițiu?
 - A fost greu să vă amintiți și să descrieți o situație de întâlnire interculturală?
 - Cum v-au ajutat întrebările să vă gândiți la aspecte la care poate nu v-ați gândit în momentul întâlnirii?
 - V-a surprins ceva la întâlnirile descrise de colegi?
 - Vi s-a schimbat percepția față de un anumit grup cultural datorită acestei întâlniri sau după întâlnire? Dacă da, cum?
 - Credeți că întâlnirile interculturale ne ajută în vreun fel să ne înțelegem mai bine propria identitate?
 - Ce putem face pentru a cunoaște și înțelege mai bine oamenii care aparțin unor culturi diferite? (15 min)
- Elevii primesc sarcina de a face o analiză asemănătoare, pornind de la cele 14 întrebări din fișă, dar nu referitor la o situație de întâlnire reală, ci la o situație virtuală – adică, referitoare la o fotografie sau un video pe care le văd pe internet sau la televizor. (3 min)

6. Referințe

T-kit 4 – Intercultural Learning: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kit-4-intercultural-learning> [disponibil doar în engleză]

Autobiografia întâlnirilor interculturale: <https://www.coe.int/en/web/autobiography-intercultural-encounters/autobiography-of-intercultural-encounters> [disponibilă în engleză, franceză, rusă, spaniolă, italiană, poloneză]

Notă: O activitate de tip proiect inspirată tot de sursele de mai sus este recomandată în Manualul de Educație interculturală 1. Modul de formulare din manual, centrat pe imaginarea unei întâlniri interculturale, riscă însă să genereze o aplicare inadecvată, ceea ce a determinat propunerea acestei activități.

ANEXĂ

O întâlnire interculturală

Întâlnirea mea cu

1. Ce îți poți aminti despre locul în care ai întâlnit această persoană și ce s-a întâmplat când v-ați întâlnit?
2. Scrie tot ce îți amintești despre persoana pe care ai cunoscut-o, cum arăta și cum era îmbrăcată.
3. A fost ușor pentru tine și cealaltă persoană să vă înțelegeți? Cum ați comunicat?
4. Cum te-ai simțit atunci când ai cunoscut această persoană?
5. Cum crezi că s-a simțit această persoană când te-a cunoscut?
6. Crezi că tu și această persoană puteți învăța ceva unul de la altul?
7. Ce crezi că ai învățat sau ai descoperit în această întâlnire?
8. Dacă te-ai întâlni din nou cu această persoană, ce ai vrea să o întrebi sau ce ai vrea să îi spui despre tine?
9. Mai sunt alte aspecte pe care ai vrea să le menționezi cu privire la această întâlnire?

Ce este cultura?

1. **Durata:** 50 de minute
2. **Competențe specifice:** Utilizarea corectă a termenilor specifici educației interculturale cu referire la fapte / evenimente / procese din societatea contemporană
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** foi A4, foi de flipchart, markere.
5. **Descrierea activității de învățare**

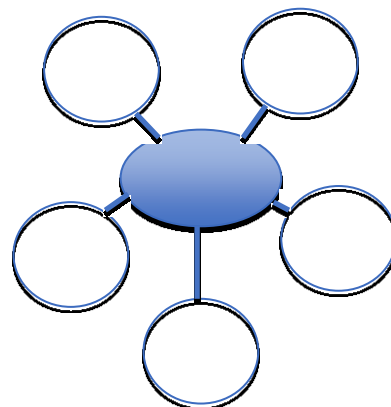
Obiectivul sesiunii este stimularea înțelegerii critice a conceptului de cultură în contextul interacțiunilor interculturale.

- La începutul sesiunii li se prezintă elevilor obiectivul de învățare, menționându-se că urmează să lucreze individual și pe grupe. Se scrie pe tablă cuvântul CULTURA și elevii sunt invitați să se gândească individual la o definiție a culturii.
- Apoi elevii sunt invitați să împărtășească cu încă o persoană definiția, iar cele două persoane să ajungă la o singură definiție a culturii, definiția perechii de elevi, astfel încât fiecare elev să fie mulțumit cu rezultatul.

- Apoi se vor forma grupuri de 4 persoane, câte 2 perechi, având sarcina să împărtășească definițiile proprii și să găsească una care să fie mulțumitoare pentru toți membrii echipei.
- Grupul de 4 elevi este invitat să se grupeze cu un alt grup de 4 elevi – având aceeași sarcină, și anume de a avea o singură definiție a culturii. Procesul poate continua până se ajunge la o singură definiție a clasei.
- Profesorul prezintă alte câteva definiții ale culturii și discută cu elevii despre:
 - Ce anume definește o cultură?
 - Cum ne raportăm la cultură?
 - Cât de mult ne influențează cultura din care provenim?
 - De ce este important să definim cultura în contextul relațiilor interculturale?
- Ca o concluzie se poate prezenta icebergul culturii.

Identitatea mea

1. **Durata:** 50 de minute
2. **Competențe specifice:** Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** foi, carioci/pixuri, opțional - diagrama „Cercurile identității”.

5. **Descrierea activității de învățare:**
 - Elevii sunt rugați să reflecteze individual și să dea în scris răspuns la întrebarea: „Cine sunt eu?”. Fiecare elev va descrie diferite aspecte ale identității sale în cadrul activității: „Cercurile identității”. Pe cercurile desenate elevii pot indica diferite aspecte: *nume, vârstă, gen, naționalitate, rol în familie, religie, experiență de voluntariat/de muncă, preferințe muzicale, hobby-uri, sporturi, ce le place și ce nu le place* etc. Elevii pot să identifice și alte aspecte ale identității care nu sunt prezentate în aceste exemple. În cazul în care elevii întâmpină greutăți în descrierea identității lor, profesorul poate oferi suport, utilizând exemplele prezentate mai sus.
 - Profesorul propune elevilor să discute cu cât mai mulți colegi despre aspectele prezentate în „Cercurile identității”. Discuțiile se realizează în perechi. Odată ce elevii identifică un aspect comun, ei scriu în dreptul razei respective numele colegului lor.

După discuțiile cu mai mulți colegi posibil că unele aspecte vor fi comune la multe persoane, iar altele vor rămâne unice.

- Profesorul facilitează o discuție de grup în jurul următoarelor întrebări:
 - ✓ Cât de ușor a fost să descrieți aspectele propriei identități?
 - ✓ Sunt persoane care au desenat mai mult de 5 cercuri? Mai puține? Cum ați luat decizia?
 - ✓ Ce aspecte ale identității au fost regăsite de mai multe ori?
 - ✓ Ați avut mai multe sau mai puține aspecte în comun cu colegii decât v-ați așteptat?
 - ✓ Ce aspecte au rămas unice în cadrul acestui grup (adică elemente cu care doar un elev din clasă s-a identificat? Dacă nu este nici un elev cu aspecte unice / sau sunt doar 2-3 elevi, profesorul propune elevilor să se gândească la cel puțin un aspect unic.
 - ✓ Cine definește identitatea unui om? Care este rolul altor oameni în acest proces?
 - ✓ Credeți că există o legătură între diferite aspecte ale identității? Dacă se schimbă un aspect, credeți că se vor schimba și alte aspecte?
 - ✓ Credeți că felul în care noi ne percepem propria identitate este același cu felul în care ceilalți oameni ne percep pe noi?
 - ✓ Cum este identitatea noastră influențată de cultura/culturile în care trăim?
6. Referințe: Consiliul Europei, REPERE – Manual de Educație pentru drepturile omului cu tineri.

Stereotipuri și prejudecăți în viața de zi cu zi

1. **Durata:** 50 de minute
2. **Competențe specifice:** Analiza unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale
3. **Conținuturi asociate:** Principii și valori ale societății interculturale
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** forme colorate care se lipească; laptop și videoproiector
5. **Descrierea activității de învățare**
 - „Găsește-ți grupul” – acest exercițiu are scopul de a-i ajuta pe participanți să înțeleagă cum se formează stereotipul și care este legătura dintre stereotip, prejudecată și discriminare. Participanții sunt invitați să închidă ochii. În prealabil, profesorul pregătește materialele (forme colorate), și lipește câte una pe fruntea fiecărui elev. De exemplu lipiți cercuri roșii, galbene și verzi pe fruntea tuturor elevilor în afară de doi dintre ei. Unuia dintre aceștia nu i se lipește nimic, iar

celuilalt i se lipește o formă de culoare unică. Apoi profesorul invită elevii să deschidă ochii și le dă sarcina: „Găsește-ți grupul”. Elevii nu au voie să vorbească între ei sau să se uite la ceea ce au pe frunte. Elevii se vor grupa în funcție de culoare, deși nu li s-a spus nimic despre criteriu sau despre faptul că ceea ce au pe frunte ar putea să fie criteriul, iar cele două persoane care sunt distincte (nu are nimic în frunte / are o culoare unică) sunt excluse. Li se spune elevilor că activitatea se oprește atunci când toată lumea este mulțumită cu grupurile formate. Profesorul întreabă dacă toată lumea este mulțumită de modul în care s-au format grupurile, iar dacă cel puțin o persoană nu este mulțumită, profesorul invită elevii să se regroupeze astfel încât să se respecte regula și anume toate persoanele din clasă să fie mulțumite cu gruparea făcută. În momentul în care toată lumea este mulțumită sau dacă trece prea mult timp, exercițiul se termină.

- Profesorul ghidează o discuție în jurul următoarelor întrebări:
 - În funcție de ce v-ați hotărât să vă grupați?
 - Ce anume a stat la baza alegerii voastre?
 - Cum v-ați simțit în acest proces?
 - De ce ați considerat că trebuie să vă grupați în funcție de ceea ce v-am lipit pe frunte?
 - Ce concluzii puteți extrage din acest exercițiu? – astfel se conduce discuția înspre stereotipuri și legătura dintre stereotip, prejudecată și discriminare.
- „Ciorbă de burtă și ceapă” (Tripe and onions) – se vizionează filmul care se găsește la adresa <https://www.youtube.com/watch?v=CUk8njvvFls>. Filmul se lasă până la minutul 5:22 după care se pune pe pauză, iar profesorul întreabă despre ce anume cred elevii că este filmul. Elevii sunt invitați să descrie cu cuvintele lor ce anume se petrece în film. De cele mai multe ori grupul descrie cum cel îmbrăcat bine (bogatul) îl lasă pe cel îmbrăcat prost (săracul) să mănânce împreună. Se discută despre faptul că toți putem cădea pradă stereotipurilor și elevii sunt invitați să facă o listă cu ce ar putea să facă de acum înainte ca să nu se mai bazeze pe stereotipuri atunci când interacționează cu oameni care sunt diferiți.

Comunicare interculturală

1. **Durata:** 1 oră
2. **Competențe specifice:**
 - Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală.
 - Participarea la rezolvarea problemelor comunității, manifestând empatie culturală în relațiile cu persoane aparținând unor culturi diferite
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** două foi cu instrucțiunile pentru cele două grupuri; un spațiu în care elevii să se poată mișca

5. **Descrierea activității de învățare**

- Aceasta este o activitate de simulare a unei întâlniri între două grupuri de persoane din culturi diferite. Elevii sunt informați că urmează să participe la o activitate mai dinamică. Dacă este posibil, se mută băncile și scaunele în lateral pentru a crea un spațiu liber în mijlocul clasei.
- Elevii sunt împărțiți în două grupuri egale și fiecare grup primește instrucțiuni separate, conform anexei. Fiecare grup își citește instrucțiunile, apoi, câte 3 reprezentanți din fiecare grup se întâlnesc în mijlocul clasei și interacționează timp de 5 minute.
- După expirarea timpului profesorul anunță că vine o furtună puternică și reprezentanții trebuie să plece la grupurile lor. Cei 6 reprezentanți se întorc la grupurile lor și discută cu colegii din grup ceea ce s-a întâmplat.
- Apoi profesorul anunță că furtuna a trecut și toată lumea este invitată să se întâlnească în mijlocul clasei. Toți elevii se întâlnesc în mijlocul clasei și interacționează timp de 10 minute.
- La expirarea timpului, profesorul oprește interacțiunea și invită toți elevii să ia loc, preferabil în cerc, pentru ultima parte a activității, dedicată discuției și reflecției. Scopul acestei părți a activității este ca elevii să analizeze ce s-a întâmplat în această întâlnire interculturală, să conștientizeze unele bariere în comunicarea interculturală, să reflecteze la cum pot fi ele abordate și să extrapoleze ceea ce au învățat la situații concrete de viață în care pot aplica ceea ce au înțeles:
 - Ce s-a petrecut în timpul acestei activități?
 - Ce știați despre celălalt grup?
 - Ce ați gândit despre membrii celuilalt grup?
 - Cum v-ați comportat atunci când ați interacționat cu membrii celuilalt grup? De ce?
 - Sunteți mulțumiți de rezultatul întâlnirii interculturale?
 - Abia după aceste întrebări rugați grupurile să-și citească reciproc instrucțiunile. Apoi continuați discuția folosind următoarele întrebări:
 - Acum după ce ați aflat aceste informații despre celălalt grup, ce gândiți despre membrii lui? Ce s-a schimbat?
 - Dacă ați relua întâlnirea, v-ați comporta la fel sau diferit? De ce?
 - Ce ați face diferit pentru a avea un rezultat mai bun al întâlnirii?
 - Ați avut în viața voastră situații în care ați gândit și v-ați comportat la fel ca în timpul activității? Dar diferit?
 - Puteți să vă imaginați și alte situații în care veți interacționa cu persoane diferite de voi? Ce puteți face în acele situații pentru o comunicare interculturală de succes?

ANEXĂ

Instrucțiuni pentru grupul A:

Sunteți locuitorii insulei „Stp” și vă numiți stpi. Sunteți specialiști în tâmplărie și mai ales în construcția de bărci, de asemenea foarte buni navigatori. Deoarece vi s-a întâmplat de mai multe ori să vă întâlniți în largul mării cu vase de pirăți, v-ați obișnuit să nu interacționați prea des cu oameni de pe alte insule și preferați să vă gospodăriți singuri pe insula voastră. Considerați că trebuie vorbit puțin și muncit mult. Cuvintele limbii voastre nu conțin vocale și sunt foarte scurte. În cultura voastră este un semn de mare respect să nu îl privești în ochi pe omul cu care vorbești, ci să îi privești picioarele. Considerați că este foarte urât să gesticulezi atunci când vorbești sau să îți arăți vreodată dinții. De asemenea, este interzis în cultura voastră ca altcineva în afară de membrii familiei să vă atingă. Vă doriți foarte mult să fiți lăsați în pace. Într-o zi pe insula voastră naufragiază un mic vapor cu un grup de oameni. Trimiteți 3 reprezentanți să cerceteze situația.

Instrucțiuni pentru grupul B:

Sunteți locuitori ai orașului „Oaua” și vă numiți oaui. În urmă cu mai multe zile ați plecat pe mare într-o croazieră cu un mic vapor. În timpul croazierei, vaporul a fost atacat de pirăți, care au răpit echipajul de bord și v-au jefuit, lăsându-vă în derivă pe mare. Vaporul naufragiază într-o zi la țărmul unei insule necunoscute. Sunteți înfometați și însetați, dar foarte fericiți că ați ajuns pe uscat. La țărm observați multe bărci îngrijite, semn că există alți oameni pe insulă, care știu cum să navigheze. În cultura voastră, oamenii comunică vorbind foarte mult și foarte tare și râzând cu gura până la urechi. Atunci când interacționați cu oameni care nu vorbesc limba voastră vă înțelegeți cu ei prin gesturi. Modalitatea principală de salut este atingerea cu mâna a urechii interlocutorului. În limba voastră nu există consoane iar cuvintele sunt foarte lungi. Vă doriți foarte mult să vă potoliți foamea și setea și să vă puteți întoarce acasă. Deodată se apropie de vaporul vostru 3 oameni. Alegeți 3 din grupul vostru care merg să se întâlnească cu ei.

6. **Variații:** Un mic grup de 3-4 elevi pot avea rolul de observatori. Lor nu li se vor prezenta fișele celor două grupuri ci li se va spune să observe modul în care au loc interacțiunile interculturale: cum se comportă persoanele care se întâlnesc, cum se privesc, ce limbaj verbal și non-verbal folosesc. În timpul evaluării vor fi invitați să împărtășească ce au observat pe parcursul activității.
7. **Referințe:** Youth Partnership, T-Kit Intercultural Learning. Ediția I., adaptat și la <https://www.prof21.ro/comunitate/metode/158>.

Discriminare - înțelegere și combatere

1. **Durata:** 2 ore

2. **Competențe specifice:**

- Analizarea unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale
- Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
- Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite
- Participarea la rezolvarea problemelor comunității, manifestând empatie culturală în relațiile cu persoane aparținând unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:** Principii și valori ale unei societăți interculturale

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** se poate desfășura în sala de clasă sau într-un spațiu mai mare, cum ar fi biblioteca școlii.

5. **Descrierea activității de învățare:**

Elevii vor fi organizați pe grupe de câte 7-8 elevi pentru a realiza o piesă de teatru social. Teatrul social este o formă de Teatru Forum, o modalitate de punere în scenă care oferă posibilitatea interacțiunii, dezbaterii și intervenției directe a spectatorilor cu scopul identificării de soluții sau de modalități de acțiune. Piesa de teatru social implică întreaga clasă de elevi.

Echipa de actori va fi formată din mai multe personaje: oprimatul, apărătorul oprimatului, opresorul, susținătorul opresorului, persoanele neutre și un joker care va menține legătura cu spectatorii care pot interveni în desfășurarea acțiunii de pe scenă. În funcție de numărul de elevi dintr-o clasă, aceștia vor fi împărțiți în 2-3 grupe care vor prezenta pe rând un scenariu inspirat din viața reală care să redea o situație de abatere de la valorile și principiile societății interculturale cum ar fi xenofobie, rasism, segregare, discriminarea unor elevi nou-veniți în clasa lor (un elev de etnie romă sau un elev de culoare ori de o religie diferită decât a majorității colegilor din clasă etc.). Elevii vor construi scenariul piesei, care trebuie să fie unul cât mai realist și care nu trebuie să dureze mai mult de 10 minute.

Opresorul va manifesta intoleranță, marginalizare, excludere. Oprimatul (victima) este persoana aflată în situația de discriminare. Finalul piesei va fi unul negativ. După ce piesa va fi jucată, urmează discuția dintre joker și spectatori despre ceea ce s-a întâmplat pe scenă, ce și-ar fi dorit să se întâmple, ce și-ar fi dorit să facă personajele, pentru a îmbunătăți situația.

Este important ca elevii să înțeleagă faptul că personajele nu se pot schimba radical. De exemplu opresorul nu poate deveni dintr-o dată ne-rasist, dar poate fi eventual convins de un alt martor la eveniment să adopte o altă atitudine față de oprimat. Urmează apoi partea

de Forum, în care piesa se reia, iar spectatorii pot interveni în desfășurarea piesei, devenind actori în piesă sau înlocuind un personaj din piesă, astfel încât piesa reușește să aibă un alt final, mai fericit.

În prima oră se pregătesc piesele, iar în cea de-a doua oră se joacă.

Elevii sunt implicați într-un proces de reflecție pornind de la următoarele întrebări:

- Cum v-ați simțit pe parcursul desfășurării pieselor? (întrebare pentru actori)
- Cum v-ați simțit să puteți înlocui actorii și să schimbați comportamentul personajelor? (întrebare pentru spectatori)
- Cum ați defini discriminarea pornind de la aceste piese de teatru?
- Care credeți că sunt efectele discriminării asupra celor discriminați? Dar asupra celor care discriminează? Dar asupra societății în general?
- Ce am putea face pentru a opri discriminarea?

6. Referințe:

Bratu V., Bratu A., Lupșa E. (2018) *Educație socială*. Editura Didactică și Pedagogică, București.

Diaconescu C. (coord.) (2018) *Educația nonformală în școala contemporană*, CCD Timiș, Timișoara.

II. Diversitate culturală

Diversitate religioasă

1. **Durata:** 1 oră
2. **Competențe specifice:**
 - Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
 - Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
 - Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** Anexa cu cartonașele despre diferite religii
5. **Descrierea activității de învățare:**
 - Elevii sunt informați că vor învăța despre diferite religii și sunt împărțiți în grupuri de 6-7 elevi. Fiecare grup primește un set de cartonașe (cele din tabelul din anexă, decupate). Sarcina elevilor este să identifice corespondența dintre cartonașele respective (de exemplu să își dea seama că budismul este o religie, că profetul este Siddharta Gautama etc).
 - După ce elevii lucrează pe grupuri profesorul arată tabelul cu plasarea corectă a cartonașelor și elevii verifică în ce măsură au realizat corect activitatea. Apoi, elevii caută pe internet informații despre religiile despre care nu au cunoștințe. De exemplu: ce reprezintă sărbătoarea principală a fiecărei religii, când și cum se sărbătorește ea.
 - Grupurile prezintă informațiile găsite. Fiecare grup prezintă despre două religii (dar inițial fiecare grup caută informații despre toate religiile). După ce grupul prezintă, celelalte grupuri pot completa cu informații dacă este cazul.
 - Profesorul desenează pe tablă o axă a timpului (de la anul 3000 î.e.n. la anul 2000 e.n.) și îi roagă pe elevi să plaseze religiile în timp, în funcție de data aproximată la care au fost înființate. Apoi profesorul arată ordinea corectă (Hinduism – anii 2700 î.e.n.; Iudaism – anii 1500 î.e.n.; Taoism – anii 800 î.e.n.; Budism – anii 500 î.e.n.; Creștinism – anii 30 e.n., Islam – anul 610 e.n.; Sikhism – anii 1500 e.n.; Bahà'i – anii 1800 e.n.).

- Profesorul explică elevilor faptul că acestea sunt principalele religii din lume, dar că mai există multe altele. De asemenea, subliniază faptul că în cadrul fiecărei religii există diferite confesiuni, de exemplu: creștinism - ortodoxism, catolicism, unitarianism, luteranism etc.; iudaismul ortodox, iudaismul reformat etc. Apoi facilitează o discuție de reflecție pe baza următoarelor întrebări:
 - Ce ați aflat nou în lecția de astăzi?
 - Ce v-a surprins în această activitate?
 - Cunoașteți persoane care practică religii diferite? Ce știți despre ritualurile lor?
 - Ce v-ar plăcea să mai aflați despre diferite religii?

ANEXĂ

Religia	Profet / Fondator / Gânditor	O sărbătoare principală	Cartea sfântă / Textul de referință
Bahá'í	Baha'u'llah	Nașterea lui Baha'u'llah	Kitab'l'Aqdas
Budism	Siddharta Gautama	Ziua cu lună plină din mai	Pali Tipitaka
Creștinism	Isus	Paștele	Noul Testament
Hinduism	X	Diwali	Vedele
Islam	Mohamed	Id-el-Fitr	Coranul
Iudaism	Moise	Yom Kippur	Tora
Sikhism	Guru Nanak	Baisakhi	Guru Granth Sahib
Taoism	Lao-Tseu	Anul nou chinezesc	Tao-Te-King

Surse ale diversității etnoculturale în Europa

1. **Durata:** 1 oră

2. **Competențe specifice:**

- Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
- Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** Harta actuală a Europei, cu granițele țărilor vizibile dar și cu zone din vecinătate (Orientul Mijlociu, Nordul Africii). Pe lângă hartă, pentru susținerea prezentării descrise mai jos se pot folosi și alte resurse, de exemplu materiale video, fotografii, hărți ale continentului și ale lumii din perioadele la care se face referire etc.

5. **Descrierea activității de învățare:**

Profesorul informează elevii că scopul lecției este de a le atrage atenția asupra unor aspecte generale privind modul de manifestare a diversității culturale în Europa, urmând ca, pe această bază, în lecțiile următoare, elevii să exploreze în detaliu reflectarea diversității culturale în diferite țări din europene.

Pornind de la ceea ce au învățat la istorie, profesorul explică faptul că până în secolul XX, organizarea politică a continentului era dominată de câteva imperii ce cuprindeau în teritoriul lor populații cu diferite apartenențe etnice, lingvistice și religioase. De asemenea, unele state europene au ocupat teritorii de pe alte continente, constituind imperii coloniale.

Procesul de constituire a statelor naționale, realizat în multe cazuri prin dezmembrarea imperiilor, în special după încheierea Primului Război Mondial, acum 100 de ani, a generat prezența în interiorul statelor actuale a unor grupuri etnice, lingvistice și religioase diferite de populația majoritară a țării, dar care nu s-au deplasat din locul în care trăiau, în unele cazuri, de secole.

Dezmembrarea imperiilor coloniale, în a doua parte a secolului XX, a dus la venirea în Europa a unor grupuri de persoane provenite din fostele colonii ale statelor europene.

Tot în a doua jumătate a secolului trecut, mai multe state europene angajate într-un proces amplu de dezvoltare și reconstrucție după Al Doilea Război Mondial, au avut nevoie de forță de muncă suplimentară și au invitat muncitori din alte țări ale continentului și din țări învecinate, pentru a contribui la acest proces de reconstrucție. O parte semnificativă a acestor muncitori au decis să rămână în țările în care lucrau, aducând alături de ei și membri ai familiei din țările de origine.

În ultimele trei decenii, din cauza unor războaie sau din pricina situației de instabilitate, sărăcie extremă sau încălcări ale drepturilor omului, persoane din diferite țări din afara Europei și din anumite zone ale continentului s-au stabilit în diferite țări europene, pentru a trăi în siguranță sau pentru a avea o viață mai bună decât cea pe care ar fi avut-o în țara de origine.

Un element suplimentar de diversitate culturală a fost generat în ultimii ani de extinderea Uniunii Europene și de posibilitatea cetățenilor europeni de a locui și a lucra în orice stat membru.

Prin urmare, peisajul diversității culturale la nivel european este deosebit de complex și este interesantă explorarea modului în care diversitatea culturală se manifestă în diferite țări. Acest lucru va fi făcut începând cu ora următoare.

Explorarea diversității culturale la nivel european

1. **Durata:** 3 ore
2. **Competențe specifice:**
 - Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
 - Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
 - Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:**
 - acces la internet
 - foi de flipchart sau panouri de carton + markere, sau computer și videoproiector / tablă smart
5. **Descrierea activității de învățare:**
 - Clasa este împărțită în șase grupuri de dimensiune egală și cu o cât mai mare diversitate internă.
 - Fiecare grup își alege o țară europeană, în afară de România, pe care să o analizeze din perspectiva diversității culturale. Se va asigura o distribuție echilibrată, cu cel puțin o țară din Nordul, Sudul, Estul, Vestul și respectiv Centrul Europei.
 - Fiecare grup va căuta pe internet informații despre următoarele aspecte:
 - Populația totală a țării și limbile oficiale
 - Principalele grupuri etnice, tipul acestora (de exemplu, grupuri regionale, minorități naționale, grupuri rezultate din migrație în ultimele decenii) limbile vorbite de acestea, localizarea în teritoriu (dacă este cazul), numărul estimat de membri și procentul din populație
 - Principalele grupuri religioase
 - Alte informații relevante pentru diversitatea culturală din țara respectivă.
 - Fiecare grup pregătește, pe baza informațiilor obținute, fie o prezentare în format electronic, fie un poster.

- Procesul de colectare a datelor și de elaborare a prezentării poate continua și în ora următoare sau poate fi completat de elevi în intervalul dintre ore.
- După ce toate grupurile au finalizat prezentările, acestea sunt prezentate întregii clase și discutate.
- După ce toate cele șase grupuri au prezentat, se va realiza o analiză comparativă și o reflecție asupra tipurilor de diversitate culturală identificate.
- Se va constata de asemenea, că, dincolo de diferențe, manifestări ale diversității culturale există în toate țările europene. Mai mult, în afară de Polonia și Portugalia, în care minoritățile reprezintă mai puțin de 5% din populație, în toate celelalte țări europene procentul minorităților este de aproximativ 10% sau mai mult.

Diversitatea etnoculturală în România

1. **Durata:** 4 ore
2. **Competențe specifice:**
 - Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
 - Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
 - Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:**
 - acces la internet
 - foi de flipchart sau panouri de carton + markere, sau computer și videoproiector / tablă smart
5. **Descrierea activității de învățare:**

Pornind de la constatarea modurilor de manifestare a diversității culturale la nivel european, rezultată în urma lecțiilor anterioare, elevii vor proceda în mod similar pentru a analiza manifestările diversității culturale în România.

Elevii vor lucra tot în șase grupuri însă vor avea sarcini precise, după cum urmează:

Grupul 1: Minoritățile naționale din România

Grupul 2: Maghiarii din România

Grupul 3: Romii din România

Grupul 4: O minoritate slavă din România, la alegere, sau toate minoritățile slave

Grupul 5: Turcii și Tătarii Turco-Musulmani din România

Grupul 6: O comunitate de migranți sau migranții în România în general.

Grupul 1 va acorda atenție în plus și minorităților naționale care nu se încadrează în tematicile abordate de celelalte grupuri.

Fiecare grup se va strădui să identifice și să prezinte într-un mod cât mai interesant pentru colegi informații despre tema alocată. La fel ca în cazul explorării diversității culturale la nivel european, fiecare grup va realiza apoi o prezentare în format electronic sau sub formă de poster.

Fiecare grup va avea un membru responsabil cu verificarea faptului că prezentarea realizată nu contribuie la reproducerea stereotipurilor și prejudecăților și că reflectă în mod echilibrat și respectuos trecutul și prezentul comunităților vizate. O modalitate de verificare constă în utilizarea de către membrii grupului a empatiei: dacă ei ar aparține comunității minoritare respective, s-ar simți apreciați și valorizați dacă ar urmări prezentarea?

Pentru a fi mai atractive, prezentările vor conține obligatoriu, pe lângă date generale și descrieri ale grupurilor vizate și următoarele elemente:

- Cel puțin o personalitate provenită din cadrul minorității respective (în cazul grupului 1, doar din minoritățile care nu sunt abordate de celelalte grupuri)
- Un aspect surprinzător descoperit despre minoritățile analizate
- O întrebare cu răspuns triplu adresată colegilor, formulată astfel încât răspunsul corect să fie greu de identificat.

După fiecare prezentare, restul elevilor din clasă sunt invitați să găsească răspunsul corect la întrebare și să adreseze grupului care a prezentat solicitări de explicații sau precizări suplimentare. Profesorul se va asigura că toate grupurile au posibilități egale de a prezenta și că la discuțiile ce urmează prezentărilor participă cât mai mulți elevi.

Cele mai mari riscuri de reproducere a unor stereotipuri sau prejudecăți pot apărea în cazul grupului care prezintă minoritatea romilor. În cazul în care se va dovedi necesar, o lecție întreagă poate fi dedicată discutării cu elevii a ideilor identificate în prezentare și în discuția de după aceasta. Așadar, este de preferat ca prezentarea acestui grup să fie făcută la începutul unei lecții, pentru a avea timp suficient pentru a deconstrui stereotipurile și prejudecățile identificate și a aduce argumente care să permită elevilor înțelegerea critică a istoriei romilor și a situației lor actuale în societate.

De exemplu, este posibil ca elevii să indice faptul că „mulți romi nu își declară apartenența etnică” și de aceea sunt mai multe estimări privind numărul romilor din România. Într-o astfel de situație, profesorul poate menționa că:

- declararea unei apartenențe etnice (la recensământ, dar și în alte contexte, de exemplu, la școală) este un drept, dar nu o obligație a persoanelor care aparțin unui grup minoritar;
- teama de discriminare și atitudinea frecvent negativă față de romi determină de cele mai multe ori neafirmarea apartenenței etnice în cazul unor romi.

Pe de altă parte, în cazul romilor și al evreilor, deși este importantă menționarea politicilor rasiste și a persecuțiilor din perioada sclaviei și a celui de-al Doilea Război Mondial, este importantă și prezentarea unor aspecte pozitive privind cele două minorități și a contribuției lor la societatea din România.

În cadrul discuției generale ce va urma după prezentările grupurilor, profesorul poate scoate în evidență aspecte cum sunt:

- aproximativ unul din 7 locuitori din România este de altă apartenență etnică decât cea română;
- din motive istorice, unele minorități sunt în cea mai mare parte concentrate în anumite regiuni ale României, în timp ce altele sunt dispersate pe întreg teritoriul;
- drepturile persoanelor care aparțin minorităților naționale sunt garantate prin Constituție și prin legi, organizațiile minorităților naționale având reprezentanți în Parlamentul României;
- Există în România clase sau școli cu predare în limbi ale minorităților naționale. De asemenea, indiferent de limba de predare, elevii ce aparțin unei minorități naționale au posibilitatea de a studia și limba minorității respective și o disciplină opțională privind istoria și tradițiile comunității;
- În localitățile în care o minoritate națională reprezintă cel puțin 20% din populație (conform recensământului) este posibilă utilizarea limbii acestei minorități în administrația publică locală și în justiție și sunt de asemenea amplasate plăcuțe bilingve cu numele localității, cu numele străzilor și cu denumirea unor instituții publice;
- Există în România în număr semnificativ și persoane venite din alte țări în ultimii ani, în unele cazuri existând comunități minoritare înrudite (ca în cazul turcilor, al ucrainenilor, sau al italienilor), iar în altele fiind constituite comunități etnice noi, cum sunt comunitățile arabe sau cea chineză.

În această etapă se poate de asemenea reaminti lecția despre diversitatea religioasă și se va constata că diversității etnice i se adaugă în România și diversitatea religioasă, menționându-se principalele comunități religioase recunoscute oficial și eventuale legături cu apartenența religioasă predominantă a unor minorități naționale.

Se poate recomanda elevilor să aibă în vedere ca surse de informații site-urile organizațiilor minorităților naționale din România, disponibile la <http://www.dri.gov.ro/organizatiile-minoritatilor-nationale>.

III. Învățarea bazată pe proiect

Clarificări conceptuale și metodologice

Termenul de „proiect” este utilizat în contextul școlar în principal cu două sensuri distincte și este importantă clarificarea acestora în vederea evitării confuziilor, a practicilor și așteptărilor neadecvate.

Tabelul de mai jos evidențiază principalele diferențe, prin contrast:

Proiectele cu tematică educațională	Activitățile de învățare bazată pe proiect
Au în general caracter excepțional, presupun ceva diferit față de practica obișnuită	Sunt activități didactice incluse în programa școlară și care se aplică în fiecare an cu toate clasele
Sunt centrate pe atingerea unor obiective și obținerea unei schimbări, fie în mediul școlar, fie în raport cu o problemă a comunității sau a societății. Pot avea, direct sau indirect, impact asupra competențelor acestora dar focalizarea rămâne pe obiectivele preconizate	Sunt centrate pe dimensiunea de învățare, pe dezvoltarea competențelor elevilor, adică pe realizarea a ceea ce este prevăzut în programa școlară și regăsit în planificarea didactică
Necesită de obicei o finanțare (din fonduri private sau publice, locale, naționale sau europene) sau cel puțin alocarea unor resurse ale școlii pentru susținerea implementării proiectului	Sunt realizate ca parte a procesului didactic obișnuit, utilizează resurse existente la nivelul școlii și nu necesită fonduri suplimentare
Sunt coordonate de către adulți (din conducerea școlii, dintre profesori sau din cadrul unor organizații cu care școala intră în parteneriat)	Sunt realizate de către elevi, cu sprijinul pe care cadrul didactic îl poate oferi în principal în cadrul orelor și sub supervizarea acestuia
Deseori implică un număr limitat de elevi, selectați pe baza motivației, a anumitor abilități deținute, sau a apartenenței la anumite categorii sau grupuri	Vizează în mod necesar și echilibrat toți elevii, la fel ca orice altă activitate didactică. Chiar dacă elevii vor avea sarcini și contribuții diferite, toți vor fi implicați și toți își dezvoltă competențele pe parcursul procesului

Exemple de proiecte cu tematică educațională sunt:

- Un proiect realizat în parteneriat cu alte școli europene, în cadrul Programului Erasmus+;
- Participarea școlii la un proiect cu scopul reducerii abandonului școlar;
- Un proiect în parteneriat cu o asociație pentru promovarea de activități extrașcolare cu tematică ecologică.

Realizarea în mod obișnuit, în cadrul orelor de Educație interculturală, a unor activități de învățare bazată pe proiect, conform cerințelor programei școlare și având ca sursă de inspirație metoda „Proiect: Cetățeanul” contribuie nu doar la dezvoltarea competențelor specifice menționate în programă, ci și la dezvoltarea unor abilități de gândire și de organizare utile în general în demersurile de rezolvare de probleme prin intermediul unor proiecte. Așa cum se menționează în programă, acestea constituie abilități utile în diferite domenii și fac parte din bagajul de competențe necesare în societatea actuală.

Activitățile de învățare bazată pe proiect pot fi realizate pe teme diferite dar au în general o structură comună și o serie de caracteristici comune.

Tabelul de mai jos conține principalele criterii care este important să fie îndeplinite pentru a avea un proces de învățare bazată pe proiect de calitate:

Centrarea pe dezvoltarea de competențe: valori, atitudini, abilități, cunoștințe și înțelegere critică Proiectul este axat pe dezvoltarea competențelor pentru cultură democratică ale elevilor, inclusiv valorizarea demnității umane și a drepturilor omului, valorizarea diversității culturale, deschiderea spre diversitate, respectul, spiritul civic, înțelegerea critică, empatia, abilitățile de gândire critică, de ascultare și observare, de cooperare și învățare autonomă.	
Tema proiectului: o problemă sau întrebare cheie Proiectul se bazează pe o problemă semnificativă de rezolvat sau o întrebare de răspuns, la nivelul adecvat de provocare pentru elevi, care este operaționalizată printr-o întrebare deschisă care să stimuleze implicarea.	
Autenticitate Proiectul se referă la situații din lumea reală, folosește procese, instrumente și standarde de calitate din lumea reală, are un impact real și / sau este conectat la preocupările, interesele și identitățile elevilor.	
Decizia lăsată elevilor Proiectul permite elevilor să facă alegeri cu privire la produsele create, la modul în care lucrează și își folosesc timpul, ghidați de profesor.	
Documentare din partea elevilor Proiectul implică un proces activ, aprofundat, eșalonat pe mai multe săptămâni, în care elevii caută și analizează informații pentru a soluționa problema sau a răspunde la întrebarea pe care este centrat proiectul.	
Realizarea unui produs prezentat public Proiectul solicită elevilor să creeze un produs ca rezultat al procesului și să prezinte sau să ofere acest produs altor persoane, inclusiv din afara clasei.	
Primirea de feedback și posibilitatea de revizuire Proiectul include procese prin care elevii oferă și primesc feedback legat de munca lor, pentru a-și revizui ideile și produsele sau pentru a continua investigarea.	
Reflecție Proiectul oferă oportunități elevilor de a reflecta la ceea ce învață, la cum învață, precum și la modul în care proiectul a fost planificat și realizat	

Pornind de la aceste criterii, în cazul activităților de învățare bazată pe proiect ce pot fi realizate în cadrul orelor de Educație interculturală se recomandă următoarea structură a activităților:

1. Selectarea temelor și a tipului de produs ce va fi realizat
2. Documentare
3. Realizarea unui produs
4. Prezentarea produsului
5. Reflectarea asupra experienței de învățare.

Pentru aspecte metodologice mai detaliate, dar și în vederea asigurării unui parcurs progresiv de învățare și dezvoltare a competențelor, cu o abordare coerentă între ceea ce se face la clasa a șasea la orele de Educație interculturală și ceea ce se va face în clasa a șaptea la orele de Educație pentru cetățenie democratică, când este recomandată utilizarea variantei clasice și complete a metodei „Proiect: Cetățeanul”, este utilă consultarea ghidurilor pentru elevi și profesori elaborate pentru metoda „Proiect:Cetățeanul” (sunt disponibile detalii la www.cetateanul.intercultural.ro). Metoda este menționată atât în programa școlară, cât și în manuale, dar ceea ce este prezentat în continuare reprezintă o modalitate de adaptare și aplicare a principiilor metodei la contextul orelor de Educație interculturală.

Înainte de a începe parcurgerea cu clasa a acestor cinci pași, este importantă explicarea întregului proces și a modului în care acesta se va derula, cu elevii în rol activ, acționând în colaborare, și profesorul cu rol de sprijin și facilitator.

Selectarea temelor și a tipului de produs

În funcție de preferințele profesorului și de specificul clasei și al contextului local, se poate opta pentru una din următoarele variante:

- a. Întreaga clasă lucrează la un proiect comun și colaborează la realizarea aceluiași produs;
- b. Clasa realizează un proiect ce conține mai multe componente (de preferat șase sau trei), grupurile din clasă având fiecare responsabilitatea realizării unei componente;
- c. Fiecare grup își poate alege o temă și un produs propriu, independent de celelalte grupuri.

Dacă se optează pentru variantele a sau b, va fi necesară organizarea unui eveniment public cu participanți din afara clasei. Dacă se alege varianta c, prezentarea produsului va putea fi făcută și în clasă, fiecare grup având ca audiență pe ceilalți elevi. Varianta c prezintă și avantajul că elevii au contact cu mai multe teme interesante și probabil din diferite moduri de manifestare a diversității culturale.

Profesorul solicită elevilor să reflecteze asupra temelor parcurse în legătură cu diversitatea culturală la nivel local / regional / național / european / global și să identifice aspecte care le-au atras atenția și în legătură cu care consideră că ar trebui făcut ceva. Pentru a respecta principiile învățării bazate pe proiect, nu este suficientă o abordare descriptivă, în care elevii își aleg un subiect legat de care să elaboreze o prezentare. Este important ca acest demers

să răspundă unei nevoi, să vizeze producerea unei schimbări și să fie ceva autentic, legat de realitate și cu sens pentru elevi.

Poate fi vorba de diferite aspecte care să necesite acțiune, de exemplu:

- Promovarea unor personalități valoroase dar mai puțin cunoscute ce ilustrează interferențe sau relații interculturale pozitive;
- Campanie de sensibilizare a unor categorii de public privind păstrarea și valorificarea patrimoniului cultural local al minorităților;
- Promovarea unor interacțiuni pozitive între majoritari și minoritari sau între localnici și migranți și/sau soluționarea unor probleme în relațiile interculturale;
- Asigurarea accesului la anumite drepturi al unor persoane din grupuri minoritare, la nivel de școală, sau la nivelul comunității locale;
- Sensibilizarea comunității școlare sau locale cu privire la teme globale legate de diversitatea culturală;
- Încurajarea participării civice a minorităților și migranților.

Pornind de la aceste exemple și de la propriile lor idei, elevii vor realiza o listă de posibile teme de proiect și se va realiza selecția temei sau temelor, tot de către elevi, de preferat prin consens, iar dacă nu se ajunge la consens atunci prin vot.

După selectarea temei, se va stabili, fie la nivel de clasă, fie la nivel de grup, în funcție de structura aleasă, ce produs va fi realizat pentru abordarea cu succes a temei respective.

Elevii pot alege orice tip de produs doresc, în funcție de preferințele lor și de ceea ce cred că este mai potrivit pentru atingerea obiectivului dorit.

Se poate avea în vedere, de exemplu, realizarea unor produse de tipul:

- Poster, afiș;
- Expoziție de desene, de fotografii, colaje, instalații etc.;
- Pagină de internet, pagină pe rețele sociale, articol pe site-ul școlii, campanie online etc.;
- Broșură, articol în revista școlii, în presa locală etc.;
- Scenetă de teatru sau sesiune de teatru forum;
- Material video, prezentare de diapozitive cu suport sonor;
- Eveniment de lectură publică sau prezentare de carte;
- Memoriu sau petiție către conducerea școlii sau către autoritățile locale, propuneri de adaptare a regulamentului școlii sau a regulamentului clasei pentru a lua în considerare aspecte legate de diversitatea culturală;
- Eveniment complex, incluzând mai multe forme de expresie și de comunicare.

Documentare

După ce au stabilit tema clasei, elevii vor stabili cum vor culege informații despre tema aleasă. Se face o listă de informații care trebuie culese și de surse de informații de unde acestea pot fi obținute de elevi. În această etapă elevii vor fi orientați să utilizeze diferite instrumente de documentare / investigare pe tema stabilită. Activitatea se desfășoară pe

parcursul mai multor ore, în funcție de achizițiile / abilitățile de investigare pe care elevii le dețin.

Timpul cu clasa la orele de Educație interculturală poate fi dedicat procesării, organizării și înțelegerii informațiilor obținute de elevi de la o săptămână la alta prin documentare individuală sau în grupuri mici, luării de decizii privind ceea ce mai trebuie clarificat, de unde se pot obține informații și cine le va obține până la ora următoare, precum și continuarea documentării, dacă este posibil, de exemplu prin accesarea de informații prin Internet sau prin studierea unor documente, cărți sau publicații identificate de elevi ca relevante.

Realizarea unui produs

În această etapă, elevii vor utiliza informațiile identificate pentru realizarea produsului stabilit în cadrul primei etape. Și în această etapă se poate combina ceea ce se realizează în cadrul orei cu ceea ce fac elevii în cadrul grupurilor de la o săptămână la alta.

Contribuția fiecărui elev la realizarea produsului va fi stabilită în cadrul fiecărui grup și se va ține cont de preferințele și abilitățile fiecăruia, asigurându-se că toți membrii grupului participă.

În definirea modului de realizare a produsului este util să se aibă deja în vedere și modul în care va fi prezentat produsul. Așadar, în această etapă se pot realiza și planificarea și pregătirea prezentării.

Prezentarea produsului

În funcție de tipul produsului realizat, acesta va fi făcut public în modul stabilit de elevi. Indiferent de modul de organizare pe grupuri (dacă este un proiect comun al clasei, sau proiecte diferite ale grupurilor) este important ca elevii să aibă ocazia să prezinte ceea ce au realizat în fața unui public, constituit din elevi ai clasei, alți elevi din școală sau persoane din afara școlii invitate.

Chiar dacă produsul realizat este în format tipărit, dacă este un document transmis către presă sau către organizații sau instituții, respectiv dacă este în format electronic, destinat comunicării în mediul online, este importantă organizarea unui eveniment de prezentare, în cadrul căruia elevii care au realizat produsul să își poată comunica mesajul și să primească comentarii, observații, întrebări și eventual sugestii de îmbunătățire.

Evident, un astfel de eveniment va fi în mod obligatoriu organizat dacă produsul este în sine destinat unui public, cum este o scenetă, o activitate de teatru forum sau o expoziție.

Elevii sunt cei care trebuie să decidă formatul evenimentului și să se ocupe de diferitele aspecte legate de organizarea acestuia. Astfel, ei vor dobândi competențe importante de cooperare, de comunicare, dar și competențe de planificare și organizare, utile în orice fel de proiect.

Un astfel de eveniment poate fi de asemenea o oportunitate de îmbunătățire a colaborării școlii cu organizații locale, inclusiv cu organizații ale minorităților naționale sau ale comunităților de migranți, respectiv cu autoritățile locale sau cu mass-media.

Reflectarea asupra experienței de învățare

Activitatea este recomandată pentru 2 ore. În prima oră elevii lucrează pe cele 6 grupuri și răspund la următoarele întrebări:

- Ce am învățat pe parcursul acestui proces?
- Ce a fost cel mai ușor de făcut?
- Ce a fost cel mai greu de făcut?
- Ce a fost cel mai interesant?
- Ce aș face diferit dacă ar trebui să fac acest proces din nou?

După ce elevii lucrează pe grupuri, fiecare grup va prezenta pe scurt răspunsurile la întrebări. Apoi elevii pot realiza un scurt eseu pe tema studiată, dintr-o perspectivă pe care o aleg ei. De exemplu, pot realiza eseu din propria perspectivă, prezentând cum au lucrat cu colegii sau pot realiza eseu din perspectiva unui jurnalist care scrie despre tema respectivă sau un eseu literar etc. Elevii vor începe să lucreze la eseu în clasă și vor continua acasă.

În cea de-a doua oră elevii vor lucra în grupuri de câte 3 persoane și fiecare elev din grup își va citi eseu pentru cei doi colegi. După ce toată lumea a citit eseurile în grupurile mici, profesorul întreabă dacă cineva dorește să își citească eseu în fața întregii clase.

La final, profesorul invită elevii să expună printr-un singur cuvânt întreaga experiență și scrie pe tablă ideile elevilor. Apoi trage o concluzie cu privire la întregul proces și îndeamnă elevii să își folosească competențele dobândite în viața de zi cu zi, pentru a promova interculturalitatea.

IV. Societatea interculturală

Societate multiculturală - societate interculturală

1. **Durata:** 1 oră

2. **Competențe specifice:**

- Utilizarea corectă a termenilor specifici educației interculturale cu referire la fapte / evenimente / procese din societatea contemporană
- Analizarea unor situații în acord / dezacord cu valorile și principiile societății interculturale
- Rezolvarea în perechi / echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
- Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:**

- Principii și valori ale unei societăți interculturale
- Persoana în societatea interculturală

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** Anexa este strict pentru profesori, nu se distribuie elevilor.

5. **Descrierea activității de învățare:**

- Profesorul invită elevii la un proces de brainstorming pornind de la termenul „respect”. Apoi profesorul întreabă elevii ce înseamnă să respecti alte culturi. Elevii sunt invitați, pe cât posibil, să dea exemple concrete de respect pentru alte culturi. Discuția poate fi ghidată de profesor pe baza definiției din anexă.
- Profesorul prezintă o definiție a interculturalismului:

Interculturalism se referă la acordarea unei importanțe egale atât a:

*a. posibilităților oferite fiecărui grup cultural de a-și **menține, dezvolta și afirma public propria identitate culturală**, cât și a*

*b. **comunicării, contactelor și schimburilor culturale**, ce presupun cunoașterea, înțelegerea și respectarea reciprocă a persoanelor cu apartenențe culturale diferite.*

- Elevii sunt împărțiți în grupuri de 4-5 persoane și sunt rugați să se gândească la ansamblul activităților realizate în cadrul orelor anterioare și al activităților dedicate activităților de învățare bazată pe proiect și să identifice exemple concrete în care:

- a. Sunt îndeplinite cele două condiții din definiția interculturalismului (condiția ce prevede că grupurile culturale minoritare sunt sprijinite să își mențină, dezvolte și afirme public propria identitate culturală dar și asigurarea faptului că diferitele grupuri culturale pot comunica, intra în contact, avea schimburi culturale și conviețui prin dialog și pe bază de proceduri democratice).
- b. Nu este îndeplinită la un nivel adecvat cel puțin una dintre condițiile de mai sus.

Dacă este nevoie, profesorul oferă câteva exemple de situații în care grupurile culturale pot trăi separate, sau împreună, cum ar fi: educația, administrația locală, instituții culturale, biserică, evenimente culturale, organizații ale societății civile etc.

- Fiecare grup prezintă ideile discutate.
- La final elevii sunt invitați să spună pe care dintre activitățile propuse de elevi ar vrea să le facă în viitorul apropiat (de exemplu să învețe câteva cuvinte într-o limbă pe care o vorbește un vecin, să citească o carte despre o anumită etnie, să întrebe un prieten de altă etnie sau religie mai multe detalii despre etnia / religia sa etc.).

ANEXĂ

Respect

Respectul este o atitudine față de cineva sau ceva (de exemplu, o persoană, o convingere, un simbol, un principiu, o practică), caracterizată de faptul că obiectul atitudinii respective este apreciat ca având un fel de importanță, merit sau valoare care garantează o părere pozitivă și considerație. În funcție de natura obiectului care este respectat, respectul poate lua forme foarte diferite (a se compara respectul față de o regulă a unei școli/instituții cu respectul față de înțelepciunea unei persoane în vârstă și cu respectul față de natură).

Un tip de respect care este deosebit de important în contextul unei culturi a democrației este respectul acordat altor persoane care sunt percepute ca având afilieri culturale diferite sau convingeri, opinii sau practici diferite de cele proprii. Un astfel de respect presupune demnitatea intrinsecă și egalitatea tuturor ființelor umane și dreptul uman inalienabil al acestora de a-și alege afilierile, convingerile, opiniile sau practicile. Ceea ce este important este că acest tip de respect nu impune minimalizarea sau ignorarea diferențelor propriu-zise care pot exista între sine și celălalt, care uneori pot fi semnificative și profunde, nici nu necesită aprobarea, adoptarea sau „convertirea” la ceea ce este respectat. În schimb, este o atitudine care implică aprecierea demnității și dreptului celeilalte persoane de a avea acele afilieri, convingeri, opinii sau practici, recunoscând și confirmând în același timp diferențele care există între sine și celălalt. Atitudinea de respect este necesară pentru a facilita atât interacțiunea democratică, cât și dialogul cu alți oameni. Totuși, trebuie să remarcăm că respectul trebuie să aibă anumite limite. De exemplu, nu trebuie să se acorde respect față

de conținutul convingerilor și opiniilor sau stilurilor de viață și practicilor care împiedică sau încalcă demnitatea, drepturile omului și libertățile altora.¹

Conceptul de respect reflectă mai bine decât conceptul de toleranță atitudinea care este necesară pentru o cultură a democrației. Toleranța poate, în unele contexte, să transmită conotația îndurării pur și simplu sau a împăcării cu starea de diferență și o atitudine de superioritate pentru că se tolerează ceva ce persoana ar prefera să nu îndure. Toleranța poate fi uneori interpretată și ca implicând un act de putere care permite existența diferenței prin simpla tolerare a ei, acest act de toleranță crescând puterea și autoritatea persoanei care tolerează. Respectul este un concept mai puțin ambiguu decât toleranța, bazându-se pe recunoașterea demnității, drepturilor și libertăților celorlalți și a relației de egalitate între sine și ceilalți.

Prin urmare, respectul implică:

1. O părere pozitivă și considerație față de cineva sau ceva pe baza aprecierii că acestea au importanță, merit sau valoare intrinsecă.
2. O părere pozitivă și considerație față de alte persoane ca ființe umane egale, care au în comun o demnitate și au exact același set de drepturi și libertăți, indiferent de afilierile lor culturale, convingeri, opinii, stiluri de viață sau practici.
3. O părere pozitivă și considerație față de convingerile, opiniile, stilurile de viață și practicile adoptate de alți oameni, atât timp cât acestea nu încalcă demnitatea, drepturile omului și libertățile altora.

¹ Din perspectiva drepturilor omului, dreptul altei persoane la libertatea convingerilor trebuie să fie respectat întotdeauna, dar nu se poate acorda respect conținutului convingerilor care urmăresc să împiedice sau să încalce demnitatea, drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora. În cazul convingerilor al căror conținut nu poate fi respectat, restricțiile se aplică nu dreptului de a avea convingerile respective, ci libertății de a manifesta acele convingeri, dacă astfel de restricții sunt necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii publice sau protecția drepturilor și libertăților altora (a se vedea Articolul 9 din Convenția europeană a drepturilor omului: www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf).

Competențe necesare într-o societate interculturală

1. **Durata:** una sau două ore
2. **Competențe specifice:** Analiza unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale
3. **Conținuturi asociate:** Persoana în societatea interculturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:**
 - imaginea cu modelul de competențe pentru cultură democratică și eventual descriere succintă a elementelor modelului, în format tipărit sau proiectate pe un ecran;
 - lista cu descriptori selectați de profesor (conform indicațiilor de mai jos), în format tipărit (șase exemplare) sau proiectați pe ecran.
5. **Descrierea activității de învățare:**

Activitatea reprezintă o valorificare a întregii experiențe avute pe parcursul anului școlar la Educație interculturală și se poate structura în trei secvențe distincte și interrelaționate.

Prima secvență este o discuție în șase grupuri, în care elevii au sarcina de a reflecta asupra următoarei întrebări:

- Care sunt valorile, atitudinile, abilitățile și cunoștințele pe care este important să le aibă oamenii pentru a avea o societate interculturală funcțională?

Dacă este necesar, profesorul poate explica în mod simplu elevilor, eventual cu unele exemple, sensul cuvintelor din întrebare. Ca sursă de inspirație pentru aceste explicații se poate folosi glosarul disponibil la www.ccd.intercultural.ro. Răspunsurile elevilor sunt înregistrate pe tablă iar apoi este arătat modelul de competențe pentru cultură democratică, evidențiind legăturile între ceea ce au identificat elevii și componentele modelului, dar și explicând componentele nemenționate de elevi.

A doua secvență este asemănătoare procesului recomandat pentru etapa de reflectare asupra experienței de învățare în cadrul metodei „Proiect: Cetățeanul” (detalii la www.cetateanul.intercultural.ro). Astfel, profesorul poate prelua din metoda „Proiect: Cetățeanul” sau direct, selectând din lista disponibilă la www.ccd.intercultural.ro, un set de descriptori de competență ce corespund cât mai bine cu activitățile desfășurate la Educație interculturală. Pe baza acestei liste de descriptori, elevii sunt invitați să reflecteze asupra a ceea ce au făcut la orele de Educație interculturală și să identifice situații când au manifestat comportamentele ilustrate de descriptori.

La final, elevii participă la o discuție generală despre competențele necesare într-o societate interculturală, despre modul cum ei își pot dezvolta și utiliza pe viitor aceste competențe și despre modul în care acestea pot fi promovate de fiecare în școală și în societate.

Publicație realizată în cadrul proiectului „Combaterea intoleranței prin educație interculturală în școli”,
finanțat de Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României

Exemplar gratuit

